

LEADER

OD INICIJATIVE DO METODE Vodič za poduku o LEADER-ovu pristupu

LEADER

OD INICIJATIVE DO METODE Vodič za poduku o LEADER-ovu pristupu

Ovaj priručnik je izvorno izdan na CD-u u okviru Inicijative Europske komisije, LEADER II. Odgovornost za prevođenje hrvatske verzije isključivo leži na prevoditelju i/ili izdavaču.

Izdavanje ovog priručnika u cijelosti je omogućeno sredstvima Europske unije.

Stvaranju ovog priručnika su pridonijeli

Catherine de Borchgrave i Rosario Cañavate (LEADER-ov europski opservatorij),

Edith Chardon (Contrechamp @, Lyon, Francuska),

Yves Champetier (Gospodarska i industrijska komora, Montpellier, Francuska),

Eveline Durieux (LEADER-ov europski opservatorij),

Martine François (GRET, Pariz/Bergerie Nationale, Rambouillet, Francuska),

Jean-Luc Janot (LEADER-ov europski opservatorij).

Koordinatorica izrade priručnika Christine Charlier (LEADER-ov europski opservatorij)

Sva prava pridržana. Niti jedan dio priručnika LEADER, od inicijative do metode; Vodič za poduku o LEADER-ovu pristupu se ne smije koristiti niti reproducirati bez pisanog dopuštenja izdavača.

Naslov izvornika LEADER, from Initiative to Method
Guide to teaching the LEADER approach

© 2001. Europski opservatorij LEADER/AEIDL

Izdavač	ZOE - Centar za održivi razvoj ruralnih krajeva
Prijevod s engleskog	Branislav Černicki, Mirjana Kovačić
Lektura	Juliette Janušić
Urednica	Ivana Laginja
Grafičko oblikovanje	Tomislav Kraljević
Tisak	Tiskara Varteks, Varaždin Zagreb, travanj 2004. I. izdanje
Naklada	1000 primjeraka

ZOE - Centar za održivi razvoj ruralnih krajeva
Domagojeva 14, Zagreb
www.zoe-centar.hr

Riječ urednice

Ivana Laginja, voditeljica projekta “Kretanje prema održivosti: ruralni razvoj jugozapadnog planinskog dijela Hrvatske”

Inicijativu LEADER sam sasvim slučajno otkrila prilikom pretraživanja interneta, prije otprilike tri godine. Od tada sam često svraćala na otkrivenu web-stranicu i polako “skidala” materijale. Posebno me ugodno iznenadio priručnik kojeg danas imate pred sobom, jer sam nakon dugo vremena na jednom mjestu našla odgovore na mnoga pitanja koja sam si postavljala tijekom svog rada u našim, hrvatskim ruralnim zajednicama. Ideja za prijevod je tako nastala u trenutku dok sam, pripremajući radionice, prepoznala velik nedostatak metodoloških i drugih relevantnih materijala na hrvatskom jeziku.

Priručnik na prvi pogled može malo zbuniti hrvatske čitatelje. Naime, u uvodnom se dijelu objašnjava izvorna namjena priručnika, a ta je educirati ruralne zajednice Europske unije o samom LEADER-ovu pristupu i mogućnostima koje nudi. Važno je naglasiti da je cilj ovog, hrvatskog izdanja istog priručnika sasvim različit. Prije svega stoga što, kao što svi znamo, Hrvatska nije članica Europske unije, a u skorije se vrijeme možemo nadati samo statusu zemlje kandidata. No, upravo zato, odnosno usprkos činjenici što nismo u mogućnosti koristiti fondove namijenjene LEADER-ovu programu, smatrala sam da trebamo upoznati vrijednosti i metodologiju koje su razvili naši/e kolege/ice u zemljama Europske unije, te da iste počnemo primjenjivati što prije. Pravodobnim upoznavanjem i sustavnim razvijanjem novih odnosa i metodologije rada u ruralnim prostorima dobivamo priliku kvalitetno se pripremiti za ono što Hrvatsku tek čeka u godinama koje dolaze.

Napominjem kako se u izvornoj verziji uz priručnik nalazi i velika zbirka studija slučaja koje je godinama prikupljao *LEADER-ov europski opservatorij*. Zbog preobimnosti građe, mi nismo bili u mogućnosti našim čitateljima pružiti i te materijale u okviru ovog izdanja. Spomenute, kao i sve druge materijale koji će pružiti dodatna pojašnjenja i informacije, planiramo sustavno dalje prevoditi i približiti ih hrvatskim čitateljima.

Kako bi čitatelji dobili što svježije informacije, za razliku od izvornika, u prilogu ovog priručnika nalaze se i zaključci Europske konferencije o ruralnom razvoju koja je održana u studenome 2003. godine u Salzburgu.

I na kraju samo napomena, ovaj priručnik se može “skinuti” u cijelosti na web stranici udruge ZOE (www.zoe-centar.hr)

Zahvaljujem se svima koji su pridonijeli dugom procesu pripreme ovog priručnika.

Zagreb, ožujak 2004.

LEADER
OD INICIJATIVE
DO METODE

LEADER, od inicijative do metode

Predstavljanje

Otkako je 1991. godine pokrenut LEADER I, mnogo je posla učinjeno u ruralnim područjima obuhvaćenima ovim programom Zajednice ne samo na “terenu”, na provedbi razvojnih projekata, već i na razvoju metodologije rada s ruralnim zajednicama.

“Kakav ćemo pristup odabrati?” i “Što drugi rade?” dva su ključna pitanja koja se iscrpno razmatraju unutar LEADER-ove mreže, na seminarima, u tiskanim izdanjima, u osobnim kontaktima itd.

U razdoblju između srpnja i rujna 2000. godine LEADER-ov središnji opservatorij je organizirao u Europi tri seminara na temu “Razmjena iskustava o provedbi LEADER-a”. Europska komisija je na tim seminarima željela stvoriti alate za učenje kako bi se iskustva programa uobličila u pisane materijale. Isti mogu svima koji se bave problematikom ruralnog razvoja u drugim dijelovima Europe poslužiti kao materijal o iskustvu stečenom pri provedbi programa u okviru LEADER-a.

Radna skupina je uložila velik trud kako bi saznanja iz ovog LEADER-ova “laboratorija za ruralni razvoj” prenijela u prikladan edukacijski materijal.

Plod njihova rada je ovaj “alat za poduku”, materijal koji širokom krugu korisnika može poslužiti za oblikovanje i pokretanje novih ideja i projekata u području ruralnog razvoja.

Zašto ovaj edukacijski vodič?

- Da bude sredstvo komunikacije među uključenima (članovima lokalnih akcijskih skupina (LAS), učiteljima, trenerima, savjetnicima, državnim činovnicima) koji na taj način mogu širokom krugu zainteresiranih prenijeti LEADER-ov pristup.
- Da pomogne lokalnim akcijskim skupinama pri izradi razvojnih strategija.
- Da potiče raspravu o razlikama LEADER-ova pristupa i ostalih programa.

Tko su ciljane korisničke skupine?

- Lokalni dionici (politički predstavnici, lokalna uprava i samouprava, udruge, voditelji projekata, stručnjaci koji rade na razvoju i dr.).
- Područne, nacionalne, europske i međunarodne mreže koje sudjeluju u lokalnom razvoju.
- Sveučilišta, trenerske institucije i informacijski centri (informacijski i centri za pokretanje aktivnosti u ruralnim područjima itd.).
- Ustanove te lokalne i područne vlasti izvan Europske unije koje žele saznati o LEADER-u i nadahnuti se njime.

Kako ga koristiti

Priručnik sadrži ukupno 119 slika koje se nalaze na početku svakog poglavlja. Njihov cilj je dati sažetak teksta koji slijedi u poglavlju, a mogu se koristiti i kao predložak za *PowerPoint* prezentacije. **“LEADER, od inicijative do metode”** je sredstvo animiranja, a priručnik je namijenjen onima koji su već okvirno upoznati s LEADER programom te mu je namjera pružiti pomoć pri “pokretanju” lokalnih zajednica i olakšavanju predstavljanja LEADER-ova pristupa.

Prije uporabe, predavači se, naravno, trebaju i sami dobro upoznati s priručnikom te iz ponuđenih vizualnih materijala izabrati one koji najbolje odgovaraju njihovim potrebama. Priručnik počinje uvodnim poglavljem (**“Nastanak europske politike ruralnog razvoja”**) koje daje povijesnu i političku pozadinu pojave LEADER-a. Preostalih osam poglavlja donose metodološki pristup i podatke samoga LEADER-a.

Da bi se naznačio cilj i potaknula rasprava, svako poglavlje završava odlomkom “Pogled naprijed” u kojemu se predlaže određeni broj pitanja koja treba razmotriti u budućem programu razvoja.

Svako poglavlje se može koristiti i prenijeti pojedinačno s web-stranice (www.rural-europe.aeidl.be). Redoslijed poglavlja se može izmijeniti, prema svrsi predstavljanja i zahtjevima sudionika. Izlagači zato mogu ovu građu prilagoditi svojim slušačima, njihovim potrebama i raspoloživu vremenu.

S obzirom na razradu tema, postoje dvije razine predstavljanja:

- **Razina I** je opći pregled LEADER-ova pristupa. U praksi ova razina pruža opći pregled tema, a predstavljanje traje oko dva sata.
- **Razina II** je potanko predstavljanje pojedinačnih LEADER-ovih metoda. Ova razina je prikladna za sastanke kojima je cilj poticanje zajednice na dublje istraživanje pojedinačnih dijelova LEADER-ova pristupa.

Međutim, ništa ne sprečava izlagače u povezivanju ove dvije razine kako bi se potpunije predstavio određeni dio LEADER-ovog pristupa u okviru predstavljanja. U tom slučaju izlagači trebaju odabrati prikladne slike i odgovarajući tekst.

Sadržaj

LEADER, od inicijative do metode

	Predgovor Franza Fishlera: “LEADER i europski model ruralnog razvoja”	09
	Tekstovi i prezentacije	11
I.1	Poglavlje I - Nastanak europske politike ruralnog razvoja	11
II.1	Poglavlje II - LEADER: Pristup ruralnom razvoju	33
III.1	Poglavlje III - Pristup temeljen na osobitostima područja	59
IV.1	Poglavlje IV - Pristup odozdo prema gore	85
V.1	Poglavlje V - Partnerski pristup i lokalna akcijska skupina	109
VI.1	Poglavlje VI - Inovacije	143
VII.1	Poglavlje VII - Integralni višesektorski pristup	169
VIII.1	Poglavlje VIII - Umrežavanje i suradnja među područjima	189
IX.1	Poglavlje IX - Lokalno financiranje i upravljanje	199
	Dodaci	239
D.1	Dodatak I: “Živo selo”, Deklaracija iz Corca, studeni 1996.	240
D.5	Dodatak II: Zaključci Konferencije o ruralnom razvoju u Salzburgu, studeni 2003.	243

Predgovor

Franz Fischler, član Europske komisije zadužen za poljoprivredu i ruralni razvoj

LEADER i europski ruralni model

Europski model ruralnog razvoja odražava više različitih ciljeva europskih ruralnih područja. Pod "europskim ruralnim područjima" ne mislim samo na raznolika prirodna područja nego i na mjesta koja nude različite funkcije i djelatnosti, gdje se mještani mogu okupljati i stvarati zajedničke projekte.

Tu mislim i na čitav niz gospodarskih i društvenih područja - poljoprivredne, šumarske, obrtničke i poslovne djelatnosti svih veličina koje proizvode i prodaju svoju robu i usluge na lokalnoj i svjetskoj razini.

Iako dominantno poljoprivredna, europska ruralna područja su u posljednjih nekoliko desetljeća doživjela promjene koje diljem Europe nipošto nisu iste. Dok neka područja doživljavaju starenje stanovništva i odljev mozgova, druga su - što se tiče privrednog rasta i stvaranja novih radnih mjesta - među najdinamičnijim dijelovima Europe.

Bilo bi prilično pojednostavljeno pripisati promjene koje se zbivaju u ruralnim područjima samo Zajedničkoj poljoprivrednoj politici (ZPP). Ne smijemo previdjeti ni promjene koje se zbivaju u tehnologiji, načinu života, zahtjevima potrošača, pa čak i u oblicima komuniciranja. Slična su kretanja opažena i u zemljama s drukčijom poljoprivrednom politikom od naše.

Budući da politika ruralnog razvoja koja se isključivo oslanja na poljoprivredu nije u stanju odgovoriti na širok spektar problema kao što su zapošljavanje, privredni rast i očuvanje okoliša, moramo se ovim pitanjima pozabaviti izravnije, stvarajući odgovarajuće "prilagođene" politike ruralnog razvoja, koje trebaju pratiti promjene što se zbivaju u ruralnim područjima.

Otkako je sedamdesetih godina ustanovljena, politika ruralnog razvoja Zajednice stalno se proširuje, a sada postaje drugi stup Zajedničke poljoprivredne politike.

Otkako je pokrenut 1991., LEADER svojom Inicijativom nastoji pružiti ruralnim područjima Europske unije razvojnu metodu za uključivanje lokalnih čimbenika u stvaranje budućnosti njihovih područja. Ne želeći procjenjivati samu Inicijativu, valja spomenuti da je LEADER prerastao svoj vlastiti krug korisnika te je ponekad nadahnuo državne i regionalne politike svojim rezultatima, posebno zahvaljujući ostvarenim partnerstvima i novima aktivnostima.

LEADER-ov pristup dokazuje kako može biti zanimljiv i ostalim pokretima ruralnog razvoja, čak i izvan Europe. Budući da je razmjena iskustva jedna od temeljnih vrijednosti LEADER-a, čini mi se da i ruralna područja Unije trebaju učiti od drugih. Ovaj će se cilj lakše ostvariti u sljedećem krugu koji traje od 2000. do 2006. godine, putem europske mreže i mogućnosti koje otvara transnacionalna i prekogranična suradnja.

Iako se LEADER već dokazao u ruralnim područjima gdje je njegova metoda zaživjela u praksi, što je možda nadahnulo i ostale resorne politike, uvjeren sam da cilj lokalnog razvoja u seoskim područjima treba i dalje proširivati, te imam pouzdanje da će LEADER+ pokrenuti jednako značajne inicijative.

Poglavlje I

Nastanak europske politike ruralnog razvoja

SLIKA 2,3

Od rasta do održivog razvoja

Budućnost seoskog svijeta (1988.)

europska politika
ruralnog razvoja

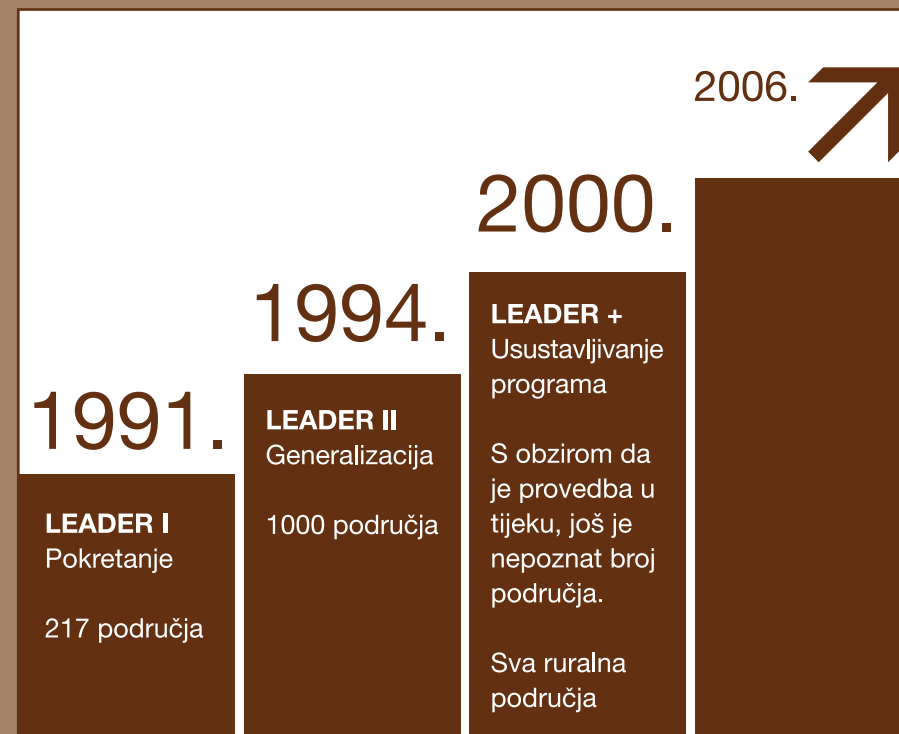
raznolikost europskih
ruralnih područja

potreba za
iskušavanjem
novih pristupa

Promjena smjera u devedesetim godinama

Tri faze LEADER-a

SLIKA 6,7

Nekoliko osnovnih načela...i višestruka rješenja

- ➔ Lokalna akcijska skupina (LAS)
- ➔ Lokalni plan djelovanja
- ➔ Traženje veza
- ➔ Višestruki izvori financiranja/*matching funds*
- ➔ Umrežavanje područja

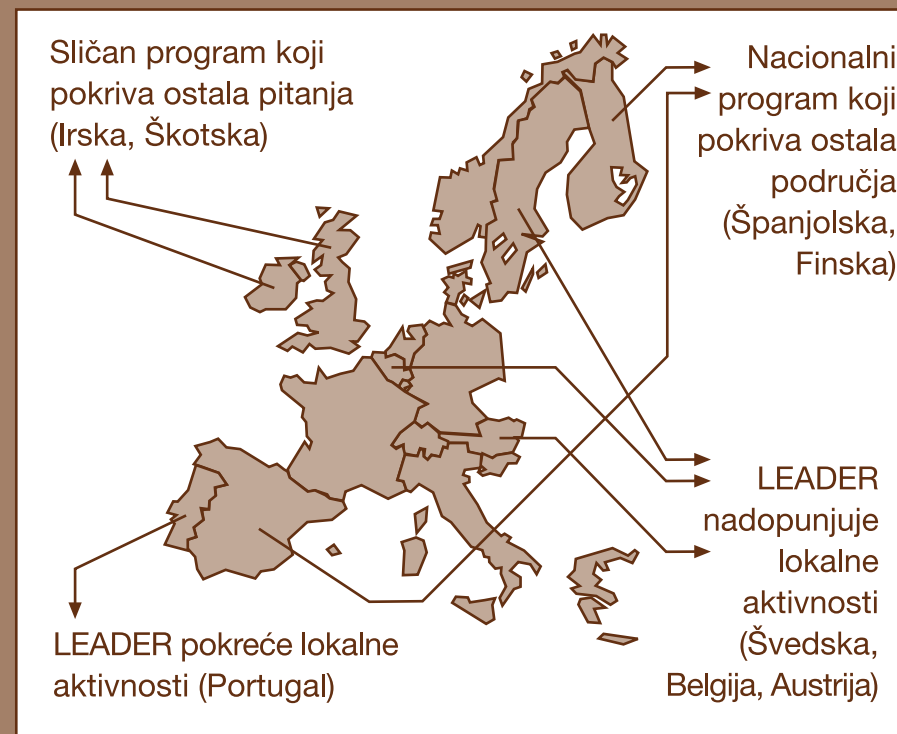
LEADER-ove ključne teme

Izvorni pristup

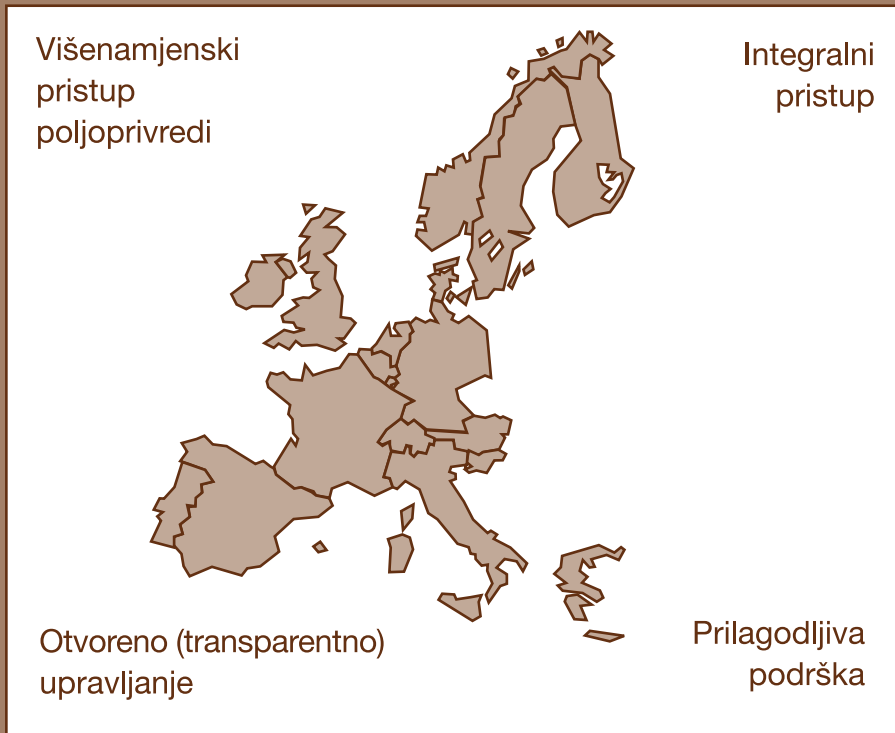

Glavni smjerovi LEADER-a

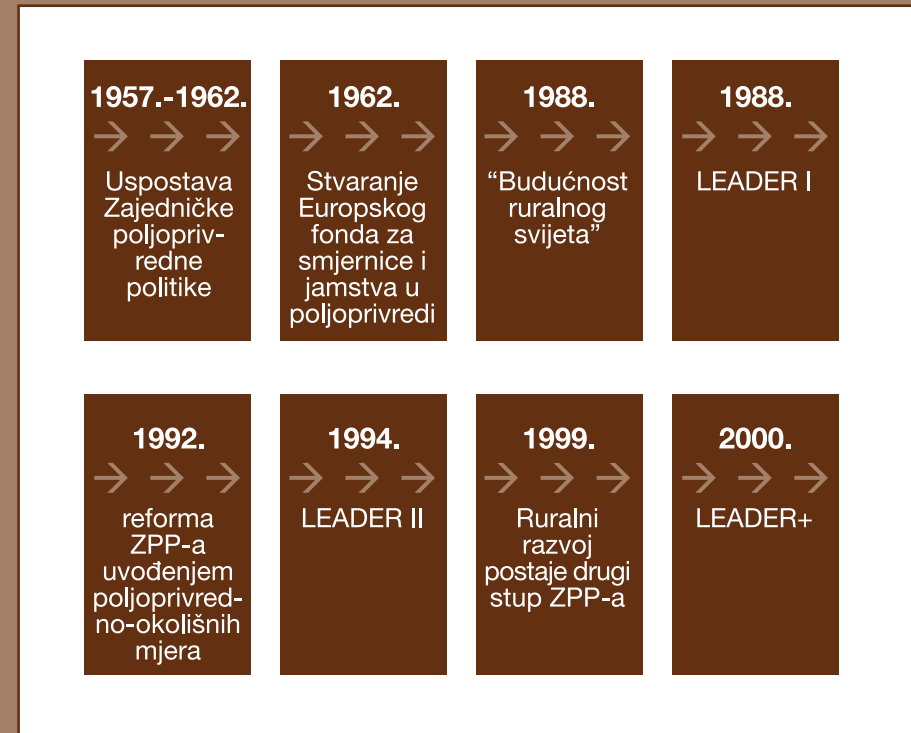

SLIKA 10,11

Poljoprivredna politika više okrenuta ruralnom razvoju

Od Zajedničke poljoprivredne politike do europske politike ruralnog razvoja

Plan poglavlja

Nastanak europske politike ruralnog razvoja

POGLAVLJE 1

SLIKA 1

Nastanak europske politike ruralnog razvoja

RAZINA 1

SLIKA 2

Od rasta do održivog razvoja

RAZINA 1

SLIKA 3

Budućnost seoskog svijeta (1988.)

RAZINA 1

SLIKA 4

Promjena smjera u devedesetim godinama

RAZINA 1

SLIKA 5

Tri faze LEADER-a

RAZINA 1

SLIKA 6

Nekoliko osnovnih načela...i višestruka rješenja

RAZINA 1

SLIKA 7

LEADER-ove ključne teme

RAZINA 1

SLIKA 8

Izvorni pristup

RAZINA 1

SLIKA 9

Glavni smjerovi (*mainstreaming*) LEADER-a

RAZINA 1

SLIKA 10

Poljoprivredna politika više okrenuta ruralnom razvoju

RAZINA 1

SLIKA 11

Od Zajedničke poljoprivredne politike do europske politike ruralnog razvoja

RAZINA 1

Upućujemo na

Priopćenja Europske komisije državama članicama

“Budućnost seoskog svijeta”

Priopćenje Komisije Europskom parlamentu i Vijeću:
COM (88) 501 zaključno 1988.

LEADER II

ref. 94/C180/12

Priopćenje državama članicama koje postavlja smjernice za opću financijsku potporu ili objedinjene provedbene programe, za koje se države članice pozivaju da podnesu prijave za potpore u okviru Inicijative Zajednice za ruralni razvoj - LEADER II (Veze među aktivnostima za razvoj ruralnog gospodarstva).

LEADER +

ref. 2000/C139/05

Priopćenje Komisije državama članicama od 14. travnja 2000. koje postavlja smjernice za Inicijativu Zajednice za ruralni razvoj (LEADER +).

Zapisi LEADER-a II

Inovacijske bilježnice

Br.6: Stvaranje prostorne razvojne strategije u svjetlu LEADER-ova iskustva - Dio 1: Lokalna konkurentnost (2000.)

Zapisi Opservatorija

Br.3: Korištenje LEADER-ova pristupa u budućim ruralnim politikama (1999.)

LEADER-ov Magazin

Br.13: Posebni broj o Konferenciji u Corku “Živo selo” (zima 1996.-97.)

Br.25: Europski ruralni model (zima 2000.-01.)

Knjižica

15 ključnih ideja, 15 država članica, 15 LEADER-ovih primjera - Izložba u Europskom parlamentu, Bruxelles, listopad 1998.

Nastanak europske politike ruralnog razvoja

Nastanak europske
politike ruralnog
razvoja

Od rasta do održivog razvoja

Europska ruralna područja su u velikoj mjeri različita, ne samo zbog svojih okolišnih, privrednih, društvenih, kulturnih, političkih i institucionalnih razlika, nego i zbog svojih razvojnih mogućnosti.

Općenito govoreći, ruralna područja povezuju sljedeća obilježja:

- razmjerno niska gustoća stanovništva, starenje stanovništva, nejednolika demografska struktura, gubitak obrazovanih mladih ljudi itd.;
- razmjerno jak poljoprivredni sektor, pad zaposlenosti i poljoprivrednih djelatnosti, pritisak obližnjih gradskih područja na zemljište, prijetnje okolišu itd.;
- velike razlike u imovinskom stanju stanovnika, sve veći broj ugroženih ljudi, sve veća izoliranost zbog pada poduzetničkih aktivnosti ili smanjivanja uslužnih djelatnosti itd.

Razni pristupi ruralnom razvoju koji su iskušavani do osamdesetih godina prošlog stoljeća obično su se usmjeravali na sektorsku podršku, uz primjenu pristupa “odozgo prema dolje” i uz poticaje “korisnicima”. Ti pristupi nisu osnaživali nositelje lokalnog razvoja ili voditelje projekata u razvoju potrebnih vještina kako bi postali čimbenici i graditelji budućnosti područja u kojima žive i djeluju.

Otuda proizlazi potreba da se preispitaju temelji i ciljevi tih politika te da se **učini korak naprijed od načela rasta prema načelu održivog lokalnog razvoja, uzimajući u obzir okolišnu, gospodarsku, društvenu i kulturnu dimenziju seoskih područja**. Ovaj novi koncept ruralnog razvoja doveo je do pojave inovativnih pristupa, od kojih je LEADER jedan od najuspješnijih.

Budućnost seoskog svijeta (1988.)

Priopćenje Europske komisije “**Budućnost seoskog svijeta**” 1988. (COM(88) 501 zaključno) prvi je odlučan iskaz potrebe za **europskom politikom ruralnog razvoja**.

Europska ruralna područja su vrlo raznolika, kako zbog različite prošlosti tako i zbog svojih razvojnih mogućnosti i korištenja klasičnih ruralnih politika.

Pošavši od pretpostavke da je odumiranje seoskih područja u različitu stupnju pogoršano problemima izoliranosti, demografskog opadanja i općenito manjom razinom prihoda nego u gradskim područjima, Priopćenje razlikuje **tri tipa područja** s različitim razvojnim izgledima:

- Ruralni prostori blizu velikih gradova koji trpe velik pritisak na zemljište i gdje je poljoprivreda u visokom stupnju osuvremenjena na uštrb okoliša (zagađenje, nagrđivanje krajolika, uništavanje prirodnih područja).
- Predjeli u kojima sela polako propadaju; trpe stalno iseljavanje kao i starenje stanovništva (što vodi do nestajanja pojedinih usluga) a poljoprivreda im je i dalje važna usprkos prirodnim i organizacijskim nedostacima (neisplativa mala gospodarstva, teško zamjenjivi umirovljeni poljoprivrednici).

→ Posebno marginalizirana područja (slučaj brojnih planinskih i otočnih područja) gdje je propadanje sela i osipanje stanovništva još izraženije, a priloge za proširenje djelatnosti ograničene te je posebno teško pokrenuti osnovni razvoj potreban za takvu diversifikaciju.

Priopćenje “Budućnost seoskog svijeta” naglašava potrebu **za iskušavanjem novih tipova pristupa ruralnom razvoju**, te da se u traženje prikladnih rješenja uključe i seoske zajednice.

U okviru planiranja drugog programskog kruga Strukturnih fondova (1991.-94.) namijenjenih jačanju socijalne i gospodarske kohezije, otvoren je prostor za pokretanje više programa Zajednice pa tako i LEADER-a.

Promjena smjera u devedesetim godinama

1) Europska politika gospodarske i socijalne kohezije

Europska komisija od 1988. primjenjuje “integralnu” politiku gospodarske i socijalne kohezije, odnosno politiku koja povezuje uporabu više europskih “strukturnih fondova”. ERDF (Europski fond za regionalni razvoj) je prvenstveno namijenjen infrastrukturnom i gospodarskom razvoju, ESF (Europski socijalni fond), namijenjen promicanju aktivnih politika za korištenje ljudskih potencijala te EAGGF (Europski fond za smjernice i jamstva u poljoprivredi), posebno usmjeren na osuvremenjivanje poljoprivrede, organiziranje poljoprivrednog tržišta i promicanje aktivnosti ruralnog razvoja.

Ova politika je osmišljena s ciljem postupnog smanjenja sve većih socijalnih i gospodarskih razlika među europskim regijama. Godine 1997. (nakon desetogodišnje primjene Stukturnih fondova) društveni bruto proizvod po glavi stanovnika u Europskoj uniji je od 195% od prosjeka Zajednice u Pokrajni Hamburg (Njemačka), do 43% od prosjeka zajednice u Epiru (Grčka). Štoviše, ove brojke prikrivaju razlike koje postoje između gradskih i seoskih područja unutar svake pojedine regije, pri čemu seoska područja vrlo često imaju razine prihoda ispod prosjeka pokrajine i države članice kojoj pripadaju.

2) Sve veća svijest o ruralnim problemima

Priopćenje “Budućnost seoskog svijeta” objavljeno je u vrijeme kad je Zajednička poljoprivredna politika (ZPP) bila središnje pitanje Europske ekonomske zajednice. Zajednička poljoprivredna politika je uključena u Rimski ugovor koji je sklopljen 1957., a s ciljem osiguranja prehrambene samodostatnosti tadašnje Europske ekonomske zajednice (EEC). Tako je ZPP bio zaista prva takva “europska” politika, a s 48% proračuna Unije i danas ima važnu ulogu. Novčana podrška koju je pružila ZPP-u omogućila je da se postignu izvorni ciljevi, iako ne bez poteškoća. Poljoprivredna proizvodnja je naglo porasla, omogućujući opskrbu europskog tržišta i izvoz golemih viškova. To je dovelo do znatnog sniženja cijena, što je značilo manje račune za prehranu u europskim domaćinstvima. Međutim, taj značajan porast se temeljio na intenziviranju poljoprivredne proizvodnje koja nije uvijek poštivala okoliš i koja se koncentrirala na sve manji dio europskih seoskih područja.

Kasnih osamdesetih i ranih devedesetih godina došlo je do značajne promjene:

- Pojavili su se veliki poljoprivredni viškovi koji su uzrokovali povećanje javnih zaliha i poljoprivredne potrošnje. Štoviše, uvidjelo se da politike upravljanja tržištem nisu same po sebi dovoljne za rješavanje europskih poljoprivrednih problema na zadovoljavajući način. Te politike trebale su uzeti u obzir i gospodarsko i socijalno okruženje seoskih gospodarstava te diversifikaciju proizvoda. ZPP je 1992. prilagodio svoje tržišne politike i pooštrio svoje socijalne i okolišne mjere.
- Očekivalo se kako će poljoprivreda pružiti više novih radnih mjesta. Postojala je potreba za radnim mjestima vezanim uz poljoprivredu, preradu proizvoda na mjestu proizvodnje, razvojem novih poljoprivrednih funkcija i stvaranjem nepoljoprivrednih djelatnosti.
- Potrošači su se sve više okretali raznolikijim proizvodima više kvalitete, a istodobno su se sve više javljali zahtjevi za boljom zaštitom i brigom o okolišu i načinu života.

→ Usporedo s tim, lokalne zajednice su sve više bivale svjesne vrijednosti ruralnih bogatstava, znanja, naslijeđa i kvalitete života. Unapređenje životnog okoliša uvođenjem potrebnih uslužnih djelatnosti također je pružilo mogućnost zarade onima koji su željeli ostati na selu, kao i onima koji su tamo željeli osnovati svoj dom.

Od ZPP-a se zahtijevalo da sve više uzima u obzir ove nove trendove. Istodobno, različitost seoskih područja i krajolika, bogatstvo lokalnih vrijednosti te dobro zaštićen okoliš bili su prepoznati kao najvažnije vrijednosti “Europskog poljoprivrednog i ruralnog modela”. Na tom temelju **LEADER-ova inicijativa** se pokazala kao idealan instrument za provjeru novih mogućnosti koje su se otvarale seoskim područjima.

3) Novi pristup u djelovanju javnog sektora

Osamdesete godine su otkrile ograničenja klasičnog pristupa razvoju temeljenog na politikama koje su koristile pristup odozgo prema dolje, te su u većini slučajeva provodile neizdiferencirane sektorske intervencije koje koriste “urbani” model, ili model koji dolazi iz područja koja se najbrže razvijaju. Od Drugog svjetskog rata korišten je model modernizacije i intenziviranja poljoprivrede koji je ostavio dubok trag na ruralnim područjima.

Upravo su problemi u primjeni ovog standardnog modela na najosjetljivijim ruralnim područjima doveli do politika poticaja, koji nisu više sami bili dovoljni za osiguravanje dugoročnih rješenja, pa su te politike tražile nova rješenja. Pristup temeljen na osobitostima područja koji uključuje lokalne zajednice i pridonosi vrijednostima lokalnih potencijala postupno je prepoznat kao novi način otvaranja radnih mjesta i poticanja poduzetničkih inicijativa u ruralnim područjima.

Europska zajednica je predvodila kampanju za podizanje svijesti o korisnosti ovog novog pristupa, služeći se širokom lepezom pokusnih mjera kao što su lokalne inicijative za zapošljavanje (LEI), politike edukacije i razvoja, zajednički središnji programi (IMP) i objedinjujuće razvojne aktivnosti.

4) Inicijative u Zajednici: sredstvo za iskušavanje novih pristupa

“Programi inicijativa Zajednice” zaživjeli su s reformom Europskih strukturnih fondova (1989.-93.)

Programi su imali utvrđen proračun koji je iznosio 10% Strukturnih fondova (5.8 milijardi ECU) za čitavo prvo razdoblje, a kasnije 9% (12.7 milijardi ECU) za razdoblje od 1994.-99. godine i 5.35% (10.4 milijarde eura) za razdoblje od 2000.-06. Programi inicijativa Zajednice imaju tri obilježja:

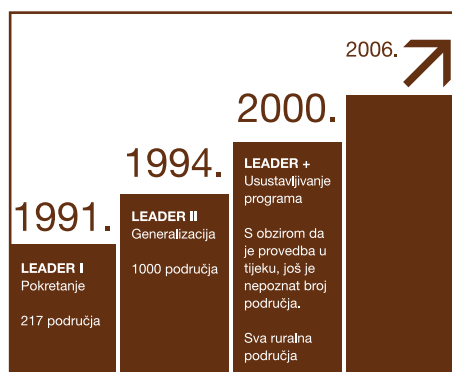
- rješavaju pitanja važna za Zajednicu koja se tiču većine država članica;
- imaju eksperimentalnu ulogu budući da se usredotočuju na područja gdje su potrebna nova rješenja;
- inovacije koje programi podržavaju uključuje razmjenu iskustva, prijenos znanja, suradnju i stvaranje mreža.

Ruralni razvoj je postupno postao ključno pitanje koje traži iskušavanje novih rješenja i inovacija te je taj proces doveo do pokretanja Inicijative isključivo posvećene ruralnom razvoju, **LEADER-a (“Veze među aktivnostima za razvoj ruralnog gospodarstva”)**.

Tri faze LEADER-a

Kronološki i metodološki, LEADER je prošao kroz tri faze; LEADER I je pokrenuo nov pristup razvoju, LEADER II je uopćio taj pristup, a LEADER+ nastoji osmisliti nove metode na temelju pilot-strategija i pronalaženjem zajedničkih tema.

FAZA	RAZDOBLJE	REGIJE KOJE SU IMALE PRAVO SUDJELOVANJA	BROJ PODRUČJA	PRORAČUN EU
LEADER I	1991.-94.	za cilj 1 i 5b	217	417 milijuna €
LEADER II	1994.-99.	za cilj 1,5b i 6	>1000	1755 milijuna €
LEADER +	2000.-06.	sva ruralna područja	s obzirom da je provedba u tijeku, još je nepoznat broj područja	2020 milijuna €

Nekoliko osnovnih načela... i višestruka rješenja

Bez obzira na specifične ciljeve svake faze (LEADER I, LEADER II i LEADER+) Inicijativa Zajednice predlaže pristup ruralnom razvoju na temelju **sljedećih načela**:

- 1) Organizacija lokalnih partnerstava - osnivanje **lokalne akcijske skupine (LAS)** - s malim timom stručnjaka odgovornih za definiranje (uz sudjelovanje lokalnih dionika) i provedbu akcijskog plana.
- 2) Razvoj i provedba u određenom broju ruralnih područja **lokalnog plana djelovanja**, koji se temelji na prepoznatim prioritetima, a provodi se u djelo putem projekata.
- 3) **Višesektorski pristup i sustavno traženje veza među aktivnostima**, kao dio integralne lokalne strategije (sam LEADER znači *“veze među aktivnostima za razvoj ruralnog gospodarstva”*).
- 4) **Sudjelovanje u financiranju** lokalnih planova djelovanja od strane Europske komisije, država članica i/ili regija iz jedinstvenog proračuna, a ne iz više sektorskih proračunskih linija.

- 5) **Umrežavanje uključenih seoskih područja** koje potiče i pomaže “LEADER-ov europski opservatorij” (to je u LEADER-u+ “Europski opservatorij za ruralna područja”) smješten u Bruxellesu, dok na terenu umrežavanje podupiru Nacionalne koordinacijske jedinice.

Takvo umrežavanje ima različite oblike, posebno kada su u pitanju prekogranične suradničke inicijative. Više od polovice područja u kojima je bio prisutan LEADER II postala su europski partneri u gotovo 400 projekata.

Nakon što su postavljena opća načela, pokretači razvojnih aktivnosti u zajednicama imaju mnogo prostora za samostalno određivanje područja primjene, koje treba odgovarati određenom prirodnom i/ili kulturnom identitetu područja. Njihov posao predviđa pokretanje lokalne akcijske skupine (koja u načelu treba okupiti sva tri sektora) te definiranje plana aktivnosti (koji mora biti u skladu s osnovnim smjernicama) i određivanje plana provedbe.

Takva je prilagodljivost dovela do pojave **višestrukih rješenja**, uključujući prepoznavanje lokalnih osobnosti, uspostavljanje partnerstava i lokalnih struktura koje upravljaju projektima, odabiranje prikladnih metoda “animacije ili pokretanja” zajednica, otvaranje natječaja za financiranje projekata i njihov odabir itd.

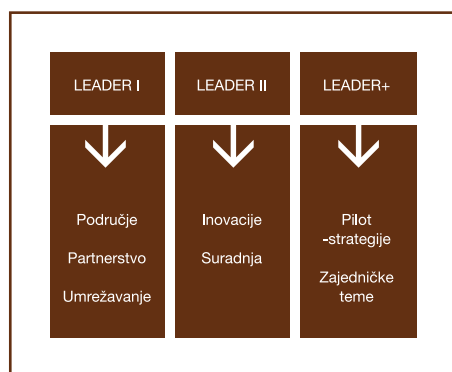
Pokreću se skupne aktivnosti u kojima sudjeluje više sektora, koriste se zanemareni potencijali, a osnivaju se ili potiču lokalne skupine za razvoj.

Zahvaljujući LEADER-u, ruralna područja u krizi počinju nalaziti svoje mjesto na tržištu koje se naglo razvija pa tako po prvi put ta područja osvajaju ili vraćaju svoju konkurentnost. I zaista, procjenjuje se da je pomoću LEADER-a I stvoreno 25.000 radnih mjesta, a procjenjuje se da je LEADER II stvorio 100.000 novih radnih mjesta.

LEADER-ove ključne teme

LEADER-ov pristup je prepoznat kao pristup koji se dobro prilagodio potrebama ne samo posebno zahtjevnih seoskih područja već i potrebama svih tipova seoskih područja. Stoga je razumljivo što Europska komisija želi omogućiti svim seoskim područjima Europske unije mogućnost sudjelovanja u programu LEADER+ u razdoblju od 2000. do 2006. godine.

FAZA	NEKE TEME	KLJUČNI REZULTATI	NEKA OGRANIČENJA
LEADER I	Područje Partnerstvo Mreža	Velika uključenost lokalne zajednice Provjera novog modela ruralnog razvoja Znakovi obnove povjerenja u budućnost seoskih područja Diversifikacija gospodarskih aktivnosti na selu	Ponekad slaba uključenost vlasti Slabe veze između LEADER-a i ostalih ruralnih politika
LEADER II	Inovacije Suradnja	Širenje uključenih regija: obuhvaćeno 50% ruralne Europe Velika uključenost vlasti Iskušavanje prekogranične suradnje Bolje objedinjavanje aktivnosti	Složena struktura uprave i usitnjavanje resursa u nekim zemljama Nedovoljna suradnja među susjednim područjima
LEADER +	Pilot-strategije Zajedničke teme	Očekivani rezultati: Jačanje pristupa na temelju osobitosti područja Razvoj suradnje tipa "promjenljive geometrije" Veća konkurentnost europskih ruralnih područja	?

Izvorni pristup

1) Zbližavanje odgovornih za posredovanja i mogućih korisnika

U većini slučajeva provoditelji sektorskih politika (administracija, tijela uprave) su udaljeni od korisnika tih politika (centralizirana, okomito ustrojena uprava, donošenje odluka udaljeno od korisnika, itd.), što donosi dosta problema pri pružanju podrške područjima s posebnim potrebama; tipizirana definicija potreba ruralnih područja i korisnika, “činovnička” obrada projektnih prijedloga bez stvarnog poznavanja situacije “na terenu”, prespor sustav donošenja odluka i dr.

LEADER je nastojao smanjiti taj jaz stavljajući voditelje svog programa u izravan doticaj s terenom, pokušavajući skratiti vrijeme donošenja odluka o financiranju projekata te osiguravajući prilagodljivu podršku i vodstvo, osobito putem stvaranja lokalnih timova praktičara za koordiniranje rada na lokalnoj razini. Čak i kad projekti nisu u cijelosti bili provedeni prema “idealnom” modelu, bilo je moguće prilagođavati podršku prema individualnim osobinama i uvjetima svakog područja. Ti naponi pokazuju korisnost ovakvog pristupa.

2) Stvaranje veza između nositelja lokalnog razvoja, aktivnosti, sektora i područja

“Klasične” politike pružale su rascjepkanu podršku (sektorsku, zemljopisnu, po djelatnostima, prema korisničkim skupinama). Potičući partnerstva između uprave, lokalne samouprave, privatnog i civilnog sektora u okviru lokalne akcijske skupine, LEADER razvija suprotan pristup u kojem se osnažuju veze među sektorima, nositeljima lokalnog razvoja i ruralnim područjima.

LEADER-ova metoda je još djelotvornija tamo gdje su **zbližavanja i veze usklađeni**.

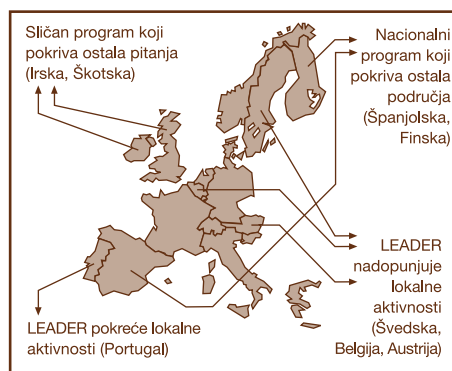
Glavni smjerovi (*mainstreaming*) LEADER-a

Interes koji je pokrenula LEADER-ova metoda rada s ruralnim zajednicama inspirirao je nacionalne, regionalne i lokalne upave pa i same LEADER-ove skupine da razviju i ojačaju ostale mjere podrške ruralnim područjima. Na europskoj konferenciji o ruralnom razvoju, održanoj u Corku u Irskoj 1996. (*vidi Dodatak I*), donesena je službena deklaracija koja se temelji na tim načelima.

Uvid u resorne politike država članica Europske unije pokazuje da je LEADER prenesen i ugrađen pomoću različitih mehanizama:

→ Iako je LEADER bio provoden samo u nekim dijelovima ruralnih prostora pojedinih zemalja, zemlje poput Finske i Španjolske smatrale su da ne odgovara njihovim specifičnim potrebama. Zbog toga su odlučile u područjima gdje se ne provodi LEADER koristiti nacionalne fondove kako bi ustanovile program sličan LEADER-u. Tako su nastali **program POMO u Finskoj i program PRODER u Španjolskoj**.

- U zemljama poput Portugala koje prije LEADER-a nisu imale odgovarajuću politiku razvoja, LEADER je drugačije prihvaćen. Organizirane su lokalne razvojne udruge kako bi vodile LEADER-ov program, a postupno su se LEADER-ova načela počela primjenjivati i u provedbi ostalih programa.
- U drugim je zemljama usporedno postavljen program donekle sličan LEADER-u, ali s različitim ciljevima. Takav je slučaj u **Irskoj** s njezinim "Programom lokalnog razvoja" (koji se bavi socijalnim pitanjima) i u **Škotskoj** s njezinim "Fondom za posebne izazove" (koji je više usmjeren na financijske potpore).
- U **Švedskoj, Belgiji i Austriji** već su postojale politike ruralnog razvoja s ciljevima sličnim LEADER-ovim. LEADER je ojačao te politike tako što ih je oživio ili im dao novu dimenziju.

Poljoprivredna politika više okrenuta ruralnom razvoju

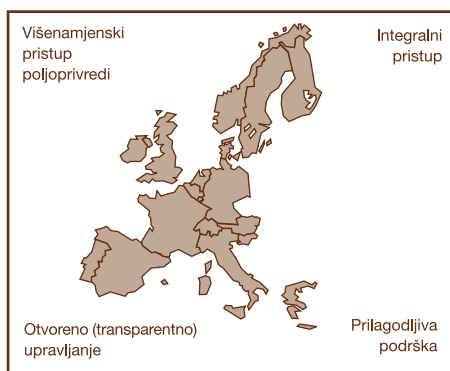
Europska politika u razdoblju 2000.-06. ("Agenda 2000.") učinila je ruralni razvoj "drugim stupom" Zajedničke poljoprivrede politike.

Nova politika ruralnog razvoja potvrđuje vezu između poljoprivrede i okruženja i ima **tri glavna cilja**:

- osnažiti poljoprivredni i šumarski sektor koji su glavna uporišta seoskih područja;
- povećati konkurentnost ruralnih područja, tako da se ruralnim zajednicama osigura veća zaposlenost i kvaliteta života;
- zaštititi europski okoliš, krajolik i ruralno naslijeđe.

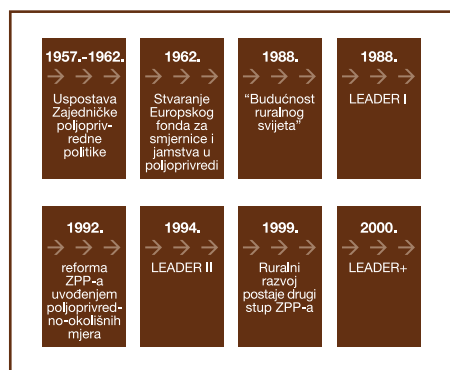
Četiri ključna načela su:

- višenamjenski pristup poljoprivredi;
- integralni višesektorski pristup ruralnom gospodarstvu;
- prilagodljiva podrška ruralnom razvoju;
- otvorenost u razvoju i upravljanju programima.

Od Zajedničke poljoprivredne politike do Europske ruralne politike

tablica na sljedećoj strani →

KLJUČNI DATUMI	ZAJEDNIČKA POLJOPRIVREDNA POLITIKA (ZPP)	RURALNI RAZVOJ	GLAVNI REZULTATI
1957.-62.	Stvaranje ZPP-a		
1962.	ZPP stupa na snagu Stvaranje Europskog fonda za smjernice i jamstva u poljoprivredi		
1988.		Priopćenje Komisije o "Budućnosti seoskog svijeta"	Politička deklaracija o potrebi europske ruralne politike
1991.		Pokretanje LEADER-a I (1991.-94.)	Provjera novog modela ruralnog razvoja Znakovi obnovljenog povjerenja u budućnost ruralnih područja
1992.	Reforma ZPP-ovih poljoprivredno-okolišnih mjera		U ZPP uzet u obzir i okoliš
1994.		Pokretanje LEADER-a II (1994.-99.)	Širenje LEADER-a I: obuhvaćeno 50% seoske Europe Bolje povezivanje aktivnosti
1996.		Konferencija u Corku i deklaracija "Prema integralnoj politici održivog razvoja" (<i>vidi tekst u dodatku</i>)	Snažna politička deklaracija koja ide u prilog novom ZPP-u s ciljem osiguravanja integralnog razvoja ruralnih područja
1999.	Agenda 2000.: ruralni razvoj postaje drugi stup ZPP-a	Novi propisi za ruralni razvoj	Očekivani rezultati: postupno uključivanje ruralnog razvoja sa ZPP-om
2000.		Pokretanje LEADER-a+ (2000.-06.)	Očekivani rezultati: prihvaćanje pristupa koji se temelji na osobitostima područja Veća konkurentnost europskih seoskih područja